

SLOKA I

PRACHOUNŮV DUCH

Tak předně, Prachoun byl mrtvý. O tom není sebemenších pochyb. Záznam o jeho pohřbu podepsal kněz, kostelník, zřízenec a hlavní oplakávač. Podepsal ho i Hraboun. A Hrabounovo jméno mělo váhu na Burze, ať se pustil, do čeho chtěl.

Starý Prachoun byl mrtvý, doslova zcepenělý.

Pozor, osobně nemám potuchy, proč by mrtvý měl zrovna zcepenět. Sám bych se možná býval přikláněl k tomu, že mrtvý může leda zcepenět. Naši předci nám ale odkázali, že mrtvý zcepení, a já nehodlám jejich moudrost pošpiňovat svýma nehodnýma rukama, protože to by byl s naší zemí konec.

Věděl Hraboun, že je Prachoun mrtvý? No ovšem. Jak by nevěděl? S Prachounem byli bůhvíkolik let společníci. Hraboun byl Prachounovi výhradním vykonavatelem závěti, výhradním správcem pozůstalosti, výhradním nabyvatelem, výhradním univerzálním legatářem, výhradním přítelem; oplakával ho taky výhradně on sám. Ani Hrabouna však ta smutná událost nezdrtila tak příšerně, aby i v den pohřbu neuzavřel nesporně výhodný obchod a nedostál tak pověsti znamenitého obchodníka.

Zmínka o Prachounově pohřbu mě znovu přivádí k tomu, co jsem říkal na začátku: Prachoun byl mrtvý, o tom není pochyb. Tohle je třeba jasně chápat, jinak z historiky,

kteřou se chystám vyprávět, nemůže vzejít nic podivuhodného. Kdybychom nebyli absolutně přesvědčeni, že Hamletův otec zemřel ještě před začátkem hry, nebylo by na tom, jak se v noci prochází ve východním větru po vlastním cimbuří, nic obzvlášť pozoruhodného – o nic víc než konání kdejakého postaršího milostpána, který by uvedl doslova v úžas synovu chabou mysl tím, že se po setmění náhle zjeví někde, kde to fouká, řekněme na hřbitově svatého Pavla.

Jméno starého Prachouna nad vchodem do skladu Hraboun nikdy nezatřel, a tak se tam i po letech skvělo: Hraboun a Prachoun. Pod tímhle názvem byla firma známá. Nováčci v oboru titulovali Hrabouna někdy Hraboun, někdy Prachoun, ale slyšel na obě jména. Bylo mu to jedno.

Že to ale u toho Hrabouna byla tvrdá skýva! Jak ten uměl mačkat, ždímat, svírat, sdírat, tisknout a škudlit, hříšník jeden stará! Jak byl tvrdý a ostrý jako křemen, z nějž nikdy žádná ocílka nevykřesala pořádný oheň. Jaký tajnůstkář a samotář, uzavřený jako škeble. Niterným chladem mu zatuhly staré rysy, obrousil se špičatý nos, scvrkly se tváře, zprkeněl krok, zarudly oči, zmodraly tenké rty, a rozchrčel se prohnáný hlas. Na hlavě, na obočí i kožené bradě měl jinovatku. Nízká teplota ho nikdy neopouštěla. Za parných letních „psích dnů“ si z úřadovny udělal lednici, ani o Vánocích o stupínek neporoztála.

Okolní horko a zima působily na Hrabouna pramálo – nebylo výhně, která by ho zahřála, nebylo zimního nečasu, který by ho rozklepal. Takový vítr na světě ještě nefoukal, aby byl kousavější než Hraboun, takový sníh se z oblohy ještě nesypal, aby byl úpornější než Hraboun, taková průtrž se na lidskou hlavu ještě nesnesla, aby byla hlušší k úpěnlivým prosbám než Hraboun. Slotu neměla jak mu zalézt pod nehty. Nejtěžší liják, vánice, krupobití a plískanice se oproti němu mohly pyšnit jedině tím, že zatímco samy často ustoupily, Hraboun nikdy.

Na ulici Hrabouna nikdo nikdy s potěšeným výrazem nezastavil, aby se zeptal: „Můj milý Hraboune, jak se máte? Kdy mě přijдете navštívit?“ Žádný žebrák u Hrabouna jakživ nežadonil o pár krejcarů, žádné děti se ho nezeptaly, kolik je hodin, žádný muž ani žena se ho jedinkrát v životě nezeptali na cestu. Snad i každý slepecký pes ho znal, a když ho viděl přicházet, hned páníčka tahal někam do průchodu a do postranní uličky; pak jen zavrtěl ocasem, jako by říkal: „Lepší oči vyhaslé než takové zlé, můj pane ve věčné temnotě!“

Ale co na tom Hrabounovi záleželo! Přesně z tohoto měl požitek. Proplétat se na cestě životem houfy lidí a výstražně odhánět veškerou jejich přízeň, to zasvěcenci hodnotili jako Hrabounovu „libůstku“.

Za onoho času, ze všech radostných dní v roce zrovna na Štědrý den, seděl starý Hraboun ve své úctárně a činil se. Byla sychravá, třeskatá zima, a navíc mlha. Hraboun slyšel z uličky, jak dýchavičně lidé venku chodí, jak se poplácávají po hrudi a podupávají o dlažbu, aby se zahřáli. Městské hodiny odbily teprve třetí, ale už se snesla docela tma – pořádné světlo nevysvitlo celý den – a v oknech sousedních úřadoven jako narudlé šmouhy na hmatatelném hnědém ovzduší plápolaly svíčky. Mlha se vlévala do každé šterbiny a klíčové dírky a venku byla tak hustá, že ačkoli ulička patřila k nejužším, z domů naproti se staly pouhé přeludy. Při pohledu na to, jak se shůry snáší umolousaný mrak a všechno zastírá, si jeden mohl pomyslet, že má za sousedku matku přírodu, která zrovna pořádně doutná.

Dveře úctárny měl Hraboun otevřené, aby mohl dohlížet na svého písaře. Ten ve své bezútešné kobce, jakési jínce, opisoval dopisy. Hraboun u sebe udržoval malý ohýnek, ale ten písařův byl o tolik menší, že vypadal jako jediný uhlík. Písař ho ovšem neměl jak přizivit, jelikož uhlák měl ve své úřadovně Hraboun. A kdyby snad k němu písař vstou-

pil s lopatkou, pán by se jistojistě nechal slyšet, že takto si budou muset jít každý svou cestou. Pročež se písař zachumlal do svého bílého vlněného šálu a jal se zahřívát u svíčky, kterážto snaha však přišla vniveč, neboť neměl bujnou představivost.

„Veselé Vánoce, strýci! Bůh vás chraň!“ zahalekal radostný hlas. Patřil Hrabounovu synovci, jenž se u něj zjevil tak rychle, že strýci jeho příchod zvěstoval až tento pozdrav.

„Pche!“ ulevil si Hraboun. „Habaďura!“

Hrabounův synovec se rychlou chůzí v mrazivé mlze tak rozpálil, až celý žhnul. Pohlednou tvář měl brunátnou, jiskřilo mu v očích a už mu zase stoupala pára od úst.

„Vánoce že jsou habaďura, strýci?“ zhrozil se Hrabounův synovec. „To jistě nemyslíte vážně!“

„Myslím,“ odušil Hraboun. „Veselé Vánoce! Jakým právem byste se chtěl veselit? Jaký máte k veselení důvod? Na to jste moc velký chudás.“

„Ale no tak,“ ohradil se rozverně synovec. „Jakým právem byste si vy chtěl stýskat? Jaký máte důvod se škaředit? Na to jste moc velký boháč.“

Hraboun neměl zrovna po ruce žádnou lepší odpověď, a tak se jen znovu ušklíbl: „Pche!“ a dodal: „Habaďura.“

„Nehněvejte se, strýci!“ mírnil ho synovec.

„Jak bych se mohl nehněvat,“ odsekl strýc, „když žiju v takovém světě plném bláznů? Veselé Vánoce! Veselé Vánoce aby spral čert! Co jiného jsou Vánoce než chvíle, kdy musíte platit účty a nemáte za co? Kdy jste zase o rok starší, ale ani o hodinu bohatší? Kdy uzavíráte účetní knihy a pod nosem vám přistane každičká položka za celých dvanáct dlouhých měsíců? Kdyby mohlo být po mém,“ horlil Hraboun, „každého idiota, který chodí po světě se slovy ‚Veselé Vánoce‘ na rtech, by měli povařit s jeho pudinkem a pohřbít ho se snítkou cesmíny zabodnutou v srdci. Vážně!“

„Strýci!“ prosil synovec.

„Synovče!“ kontroval přísně strýc. „Berte si Vánoce po svém, já si je budu brát taky po svém.“

„Jen si poslužte,“ ucedil Hrabounův synovec. „Ale ničemů tím neposloužíte.“

„Pak se Vánoce s dovolením přestanu zabývat a dělat jim medvědí službu,“ odvětil Hraboun. „Hlavně ať Vánoce poslouží vám! Jestli vám vůbec někdy posloužily!“

„Troufám si tvrdit, že mi dobře posloužila celá řada věcí, ze kterých jsem nic neměl,“ nedal se synovec, „mimo jiné Vánoce. Jsem si ostatně jistý, že vždy, když Vánoce přijdou, smýšlím o nich – a odhlížím teď od úcty k jejich posvátnému jménu a původu, lze-li od toho vůbec u něčeho vánočního odhlížet – v dobrém jako o době vlídnosti, odpuštění, dobročinnosti, potěšení. Jako o jediné době v dlouhém kalendáři celého roku, kdy jako by se muži i ženy usebrali, že všichni svobodně otevřou uzavřená srdce a ty ubožejší budou považovat za své souputníky na cestě ke smrti, ne za jinou kastu tvorů plahočících se po jiných cestách. A proto, strýci, ačkoli mi Vánoce nikdy v kapse nevykouzly zlata či stříbra ani za zlámanou grešli, jsem přesvědčený, že mi v životě posloužily dobře a ještě poslouží! A proto říkám: Bůh jim žehnej!“

Písař v jímce bezděky zatleskal. Ihned si ovšem nevhodnost svého činu uvědomil a jal se honem prohrabávat oheň, čímž však i poslední neduživou jiskru navěky zadusil.

„Ještě ceknete,“ pohrozil Hraboun, „a vysloužíte si vánoční vyhazov! Jste vy to ale zdatný řečník, mládenče,“ obrátil se zpět k synovci. „Divím se, že nesedíte v parlamentu.“

„Nezlobte se, strýci. Přijďte k nám zítra na večeři!“

Hraboun odpověděl, že přijde... Ano, opravdu. Ale řekl to v celém znění – přijde, až naprší a uschne.

„Ale proč?“ zvolal Hrabounův synovec. „Proč?“

„A proč jste se vy ženil?“ opáčil Hraboun.

„Protože jsem se zamiloval.“